

pozornošću autor razmatra crkvenu povijest Međimurja u prvoj polovici XX. stoljeća – društva i organizacije koje nastaju u vrijeme Hrvatskoga katoličkog pokreta i Katoličke akcije, osnutak odbora Hrvatske pučke stranke u Čakovcu (1919.), aktivnost najznačajnijih predstavnika seniorata i djelatnost brojnih katoličkih organizacija u tom razdoblju (Hrvatskog orla, Društva muževa Katoličke akcije, križarskih organizacija i dr.).

U studiji »Briga nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca za Međimurje u vrijeme mađarske okupacije (1941.–1945.)«, Damiš je, na temelju zabilježaka o Međimurju u Stepinčevu *Dnevniku*, građe u Arhivu Nadbiskupije zagrebačke i dokumenata Svete Stolice o Drugom svjetskom ratu, posvjedočio da je nadbiskup Stepinac u velikoj mjeri zaslužan za to da je okupirano Međimurje ostalo u sklopu Zagrebačke nadbiskupije.

Odnos između komunističkih državnih vlasti i franjevaca u Čakovcu u razdoblju od 1945. do 1960. godine autor razmatra na temelju Kronike franjevačkog samostana u Čakovcu (1919.–1947.) i djela *Historia domus* samostana i župe Čakovec (1947.–1971.). Ti dokumenti svjedoče da su predstavnici Crkve u Međimurju bili stalno izloženi represivnim mjerama komunističkih vlasti – uhićenjima, oduzimanju nekretnina i župskih matica, zabranama održavanja vjeronauka, sustavnoj kontroli kretanja i dr.

U posljednjem prilogu »Iz prošlosti filijalne kapele u Mačkovicu«, autor nas upoznaje s vjerskim prilikama u svome rodnome mjestu, udaljenom nekoliko kilometara od Čakovca, na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće, s posebnim osvrtom na posvećenje kapele sv. Petra i Pavla 1928. godine i njezinu prošlost u razdoblju od 1928. do 1993. godine.

Na temelju naznačenih sadržaja knjige Ivana Damiša možemo ustvrditi da su u njoj iznijeti brojni relevantni podaci iz crkvene povijesti Čakovca i Međimurja, koji ujedno predstavljaju važnu dopunu monografiji Rudolfa Horvata *Poviest Međimurja* (Varaždin, 1907.; Zagreb, 1944.; Čakovec, 1993.) za razdoblje od gotovo devet desetljeća, te je preporučiti historičarima.

Zoran Grijak

IVAN DAMIŠ, Ulomci za povijest Katoličke crkve u Hrvata, Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima (sv. Ćirila i Metoda), Zagreb, 1995., 525 str.

Od početka sedamdesetih godina, kada je postao članom Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, Ivan Damiš posvetio se istraživanju hrvatske crkvene povijesti, a posebice prinosi svoje provincije vjerskom, kulturnom i nacionalno-političkom djelovanju Crkve u Hrvata. Ta provincija, utemeljena 1900. godine, baštinila je tradiciju novovjekog franjevaštva na području sjeverne i zapadne Hrvatske, jer je obuhvatila područje triju ranijih kontinentalnih provincija: Hrvatske sv. Ladislava (osnovana 1661.), Hrvatsko-ugarske sv. Ivana Kapistrana (1757.) i Hrvatsko-kranjske sv. Križa (1810.), u jeku političke, crkvene i kulturne integracije hrvatskog naroda.

U predgovoru svoga najnovijeg djela Damiš je objasnio da je naziv uvjetovan povijesnim prilikama koje su bile takve da je trebalo skupljati ulomak po ulomak, kako bi se barem nešto pridonijelo razvitku crkvene povijesti u hrvatskom narodu. Također je upozorio na to da su neki od 17 radova u ovoj knjizi već bili objavljivani u raznim časopisima i zbornicima, dok su drugi preuređeni i dopunjeni, a pojedini su prvi put objavljeni.

Prvi dio knjige, koji nosi naslov »Bibliografska ostvarenja«, sadržava šest studija. Dvije su posvećene bibliografiji radova Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda

u razdoblju od 1900. godine do danas. Navedeni su šematizmi, katalogi, knjige, brošure, radovi objavljeni u časopisima i zbornicima, biobibliografski prilozi u enciklopedijama, te ostala izdanja u provinciji. Ova opsežna bibliografija nezaobilazna je za svakog istraživača povijesti provincije, a ujedno je pokazatelj dokle se došlo u proučavanju franjevačke prošlosti u sjevernoj i zapadnoj Hrvatskoj. U bibliografiji »Jozefinizam i Crkva među Hrvatima« najprije su iznijeti radovi koji govore općenito o jozefinizmu u Crkvi, a zatim o jozefinizmu i Crkvi u Hrvata s posebnim osvrtom na redovništvo. Bibliografski prilog – popis disertacija iz crkvene povijesti na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, sadržava detaljan opis 30 disertacija iz crkvene povijesti i srodnih područja obranjenih na tom fakultetu u razdoblju od 1928. do 1993. godine. Bibliografskim prikazom časopisa *Vrela i prinosi – Zbornika za povijest Isusovačkog reda u hrvatskim krajevima* (1932.–1941.) naglašena je njegova važnost za proučavanje hrvatske crkvene povijesti i uloga o. Miroslava Vanina (1879.–1965.) u njegovu pokretanju i uređivanju. U bibliografiji »Sakralni spomenici u hrvatskoj znanstvenoj i popularnoj literaturi« autor je, na temelju kataloga Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu, donio 210 bibliografskih jedinica od 1856. godine, kada je zabilježeno prvo sustavno djelo te vrste na hrvatskom jeziku, pa sve do danas.

U drugom dijelu knjige pod naslovom »Pojedini povjesničari iz prošlih stoljeća« (139.–240.), autor razmatra doprinos redovnika iz zapadne i sjeverne Hrvatske razvoju hrvatske historiografije u razdoblju od XVII. do XIX. stoljeća. Prvu studiju posvetio je jednom od najznamenitijih pavlinskih pisaca Josipu Bedekoviću (1688.–1760.), a ostale dvije franjevačkim povjesničarima Kaji Agjiću (1805.–1892.) i Euzebiju Fermendžinu (1845.–1897.).

Slijede »Radovi o nadbiskupu kardinalu dr. Alojziju Stepincu (1898.–1960.)« u kojima autor analizira odnos između nadbiskupa Stepinca i Josipa Broza Tita, a zatim daje bibliografski pregled više od 20 knjiga o kardinalu Stepincu, objavljenih u Jugoslaviji, hrvatskoj emigraciji i samostalnoj Republici Hrvatskoj, te bibliografski prikaz članaka o kardinalu Stepincu u zagrebačkom dnevniku *Vjesnik* od 1945. do 1960. godine (241.–394.). U završnom dijelu rada podržao je ideju prof. Vinka Nikolića o otvaranju »Instituta Alojzije Stepinac«, ustvrdivši da je kardinal Stepinac na neki način sabrao dvadeset stoljeća hrvatske crkvene povijesti, pa njegovo djelo može biti kvalitetno proučeno samo od skupine stručnjaka (349).

U četvrtom dijelu knjige prikazana je pastoralna i znanstveno-istraživačka djelatnost dr. Josipa Buturca (1905.–1993.), povjesničara, arhivista, profesora crkvene povijesti na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu (395.–475.). U kratkoj životopisnoj studiji o Josipu Buturcu prvi put su objavljeni dijelovi njegovih autobiografskih zapisa iz rukopisa *Moja zapamćenja*, u kojima iznosi svoje uspomene na osobe koje su imale važnu ulogu u crkvenom, kulturnom i političkom životu Hrvatske (nadbiskupu Baueru, kardinalu Stepincu, Ivi Bogdanu i dr.) i opisuje svoj prinos organizaciji crkvenih arhiva.

U prilogima u zadnjem dijelu knjige (478.–498.) autor daje osnovne podatke o »Biblioteci književne djelatnosti Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda« i o sadržajima kulturno-znanstvene zbirke »Croatia franciscana«, koji posvjedočuju doprinos te provincije hrvatskom kulturnom životu od njezina osnutka 1900. godine do naših dana. U studiji »Pjesma mojem grobu« književnika franjevca dr. Bonaventure Ćuka (1907.–1940.) obnovljena je uspomena na filozofsko-religioznog pisca čije djelo *Metafizički monasi* po svom misaonom i umjetničkom dosegu ulazi u sam vrh hrvatske katoličke književnosti između dva rata.

Na temelju ocrta sadržaja knjige Ivana Damiša možemo zaključiti da je njezina razdioba uvjetovana autorovim interesom za različite teme iz hrvatske novovjekovne crkvene povijesti. Njezina pak vrijednost posebice se očituje u onim radovima u kojima se govori o istaknutome mjestu i ulozi Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda u povijesnim i kulturnopovijesnim tokovima Hrvatske i vrijednim bibliografskim studijama koje to potvrđuju.

Zoran Grijak